

માગસર સુદ ૧૧, બુધવાર તા. ૨૫-૧૨-૧૯૭૪
શ્લોક - ૭, પ્રવચન - ૧૫

બહિરાત્મા શું માને છે અને એને બહિરાત્મા કેમ કહેવો? એ વ્યાખ્યા ચાલે છે.

‘ટીકા :- ઈન્દ્રિયોરૂપ દ્વારોથી અર્થાત્ ઈન્દ્રિયોરૂપ મુખથી...’ એની .. છે. ઈન્દ્રિયોના મુખથી એટલે તે દ્વારોથી. આહાહા..! ‘બહારના પદાર્થોના ગ્રહણમાં રોકાયેલો હોવાથી...’ ગ્રહણ એટલે જાણવું. સમજાણું કાંઈ? ગુજરાતી છે. હિન્દી ન ચાલે અત્યારે. આ ગુજરાતી છે ને. સવારમાં હિન્દી ચાલે. આ તો ગુજરાતી પાઠ છે ને. એ સમજાય નહિ એવું છે. અત્યારે ગુજરાતી છે. પુસ્તક ગુજરાતી છે. અને સવારમાં હિન્દી છે. થોડું થોડું ધ્યાન રાખવું. ગુજરાતીમાં છે અને ગુજરાતીમાં આવે તો હિન્દીમાં એવું ન આવે. રોકાવું પડે.

આ આત્મા એને કહે છે કે જે બાહ્ય ઈન્દ્રિય દ્વારા... એક તો ભાવેન્દ્રિય જે છે એ ક્ષયોપશમની એક પર્યાય છે-જ્ઞાનની એક પર્યાય છે. એને નિમિત્ત દ્રવ્યેન્દ્રિય છે. અને એને જાણવાની ચીજ એ નિમિત્ત છે. એટલે અહીં તો ભાવેન્દ્રિય દ્વારા અને એના દ્રવ્યેન્દ્રિયના મુખથી એટલે એના તરફથી જે બાહ્ય પદાર્થનું ગ્રહણ-રોકાયેલો હોય. ત્યાં બહારના જાણવામાં એ જ્ઞાન રોકાયું. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

અહીં તો એમ સિદ્ધ કરવું છે કે જે પર્યાય ઉપર જેની બુદ્ધિ છે, પર્યાય ઉપર, એ ભાવેન્દ્રિય દ્વારા, દ્રવ્યેન્દ્રિય એમાં ભલે નિમિત્ત હોય, પણ દ્રવ્યેન્દ્રિયની પર્યાય અને ભાવેન્દ્રિયની પર્યાય વચ્ચે પણ અત્યંત અભાવ છે. છતાં એ ઈન્દ્રિય દ્વારા આમ જે જાય છે જાણવા, ત્યારે એને બાહ્ય પદાર્થનું જ્ઞાન થાય છે. તો બાહ્ય પદાર્થના જ્ઞાનમાં એ રોકાણો છે. ‘તે બહિરાત્મા-મૂઢાત્મા છે.’ જે આ આત્મા પોતાના જ્ઞાનની પર્યાયથી અંતર્મુખ થઈને જાણવું જોઈએ.. સમજાણું કાંઈ? એને ઠેકાણે એ બાહ્ય ઈન્દ્રિયોનો (ઉઘાડરૂપ) પર્યાય જે ભાવેન્દ્રિય છે એ ખરેખર આત્મા નથી. ભાવેન્દ્રિયનો પર્યાય એ ખરેખર આત્મા નથી. કારણ કે એને તો એમ કહ્યું છે કે એને જીતે તે જિતેન્દ્રિય કહેવાય. એનાથી જાણે તો જિતેન્દ્રિય કહેવાય એમ નથી કહ્યું. ૩૧મી ગાથા. એટલે એ ભાવેન્દ્રિય, દ્રવ્યેન્દ્રિય અને એનાથી જણાતા પદાર્થ એ ત્રણેયને ખરેખર તો ઈન્દ્રિય કીધી છે. ત્રણને ઈન્દ્રિય કીધી. ૩૧ ગાથા. આહાહા..! એટલે કે ઈન્દ્રિયનું જે જ્ઞાન, ઈન્દ્રિય દ્વારા જે થતું જ્ઞાન એ ઈન્દ્રિય (જ્ઞાન છે). દ્રવ્યેન્દ્રિય તો જડની પર્યાય, ભાવેન્દ્રિય ચૈતન્ય ક્ષયોપશમનો વિકાસ, બે વચ્ચે પણ અત્યંત અભાવ (છે). અને એનાથી જે જાણવાની ચીજ છે વર્તમાન પર્યાય બાહ્ય, એ દ્રવ્ય.. તો (બેની)

વચ્ચે પણ, જાણવાની પર્યાયને અને જણાય છે એવી ચીજને અત્યંત અભાવ છે. મૂળચંદભાઈ! આ બધું આમાં ઊંડું ઉતરવું પડશે. આહાહા..! એને જાણવામાં રોકાયેલું જ્ઞાન... આહાહા..! તે આત્મજ્ઞાનથી પરાડમુખ છે. આહાહા..! ભાષા તો જુઓ! આચાર્યએ કેવી શૈલી મૂકી છે! આહાહા..!

ભગવાન આત્મા પોતાની જ્ઞાનની પર્યાય દ્વારા જેની એ પર્યાય છે તેને જાણવું જોઈએ. જ્ઞાન એનું લક્ષણ છે. તો લક્ષણ દ્વારા લક્ષ્યને જાણવું જોઈએ. સમજાણું કાંઈ? આ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છું, એ જ્ઞાન દ્વારા જાણવું જોઈએ. એમ ન જાણતાં તે પર્યાયના મુખથી બાહ્ય ચીજ, બાહ્ય પદાર્થને જે જાણે છે, ચૈતન્યનો જેમાં અભાવ છે. ખરેખર તો વર્તમાન ભાવેન્દ્રિયની પર્યાયમાં પણ ચૈતન્ય સ્વભાવનો અભાવ છે. દ્રવ્યેન્દ્રિયની પર્યાયમાં ચૈતન્ય સ્વભાવનો અભાવ છે. અને સામે જાણવાયોગ્ય જે પદાર્થ છે એની પર્યાયમાં કે એના દ્રવ્ય-ગુણમાં આ ચૈતન્યનો તો અભાવ છે. આહાહા..! છતાં એને એ માનીને કે આ મારું છે, આ જ્ઞાન મને થયું મારામાં અને તે હું છું. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એ બહિરાત્મા છે.

આ ચૈતન્ય જે વસ્તુ છે દેહથી ભિન્ન, રાગથી ભિન્ન, આ વસ્તુ જે આત્મા છે-આતમપદાર્થ, એનું હોવાપણું એનું અસ્તિત્વ એની સત્તાનું હોવાપણું, ખરેખર તો શરીરના અસ્તિત્વથી પણ એનું અસ્તિત્વ ભિન્ન છે. આ જડ છે આ માટી. આ ઈન્દ્રિયો માટી જડ અજીવ છે. એની પર્યાયથી પણ એનું ભિન્નપણું છે. અને ખરેખર રાગ થાય કોઈ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિનો એ રાગથી પણ એનું અસ્તિત્વ ભિન્ન છે. અને એક સમયની જે ભાવેન્દ્રિયનો ક્ષયોપશમ છે (તેનાથી પણ એનું અસ્તિત્વ ભિન્ન છે). આહાહા..! ઝીણી વાતું, બાપુ! તત્ત્વની એવી વાતું છે. દુનિયાને કાંઈ પડી નથી. મારું શું થાશે? આ બધું કરીએ અને આ કરવું એમાં ગૂંચાઈને મરી જાય. આહાહા..!

આવું તત્ત્વ જે છે એને રાગથી, પરના જાણવાના લક્ષથી અથવા પરથી (ખસી)... આહાહા..! અંતર્લક્ષ કરીને જે પોતાને જાણવું જોઈએ એનું નામ સમ્યજ્ઞાન, સમ્યક્ પ્રતીતિ અને સમ્યક્ આચરણ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! એ સમ્યક્ પ્રતીતિ, જ્ઞાન અને આચરણને છોડીને... આહાહા..! વર્તમાન વિકાસ છે જે જ્ઞાનની દશાનો એમાં કાંઈ આખો આત્મા નથી. આખું તત્ત્વ તો એક સમયની દશાથી-હાલતથી ભિન્ન તત્ત્વ છે. આહાહા..! એ પર્યાયબુદ્ધિવાળાને અહીં શરીરબુદ્ધિવાળો કહે છે. સમજાણું કાંઈ? કે જેમાં એ ચૈતન્ય વસ્તુ ભગવાન આત્મા સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ નિત્યાનંદ ધ્રુવ, એ ધ્રુવનું જેમાં લક્ષ રહ્યું નહિ અને એની વર્તમાન દશાના મુખે બહારમાં જોતાં બાહ્ય પદાર્થને જાણે, તેને જાણે, તેને માને કે આ હું છું. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? કેમ કે જે અસ્તિત્વ એનું પોતાનું આખું છે-મહાપ્રભુ ચૈતન્ય સચ્ચિદાનંદ

પ્રભુ, સત્ નામ શાશ્વત જ્ઞાન અને આનંદનો પુંજ પ્રભુ આત્મા, ક્યાં જોવો? કોને જોવો? કોને પડી છે અંદર? આહાહા..! અનંત કાળથી કેમ રખડે છે એ બહિરાત્માની વ્યાખ્યા કરે છે.

ભગવાન આત્મા ચૈતન્યદળ છે. વસ્તુ છે ને? પદાર્થ છે ને? અસ્તિત્વ ચીજ છે. તો એ અસ્તિત્વ નામ હોવાવાળી ચીજ, એ તો આનંદ અને જ્ઞાનના સ્વભાવથી ભરેલો પ્રભુ આત્મા છે. આહાહા..! એવા અસ્તિત્વને એની સન્મુખ જોયા વિના.. બહિર્મુખ કીધું હતું ને અહીં? ઈન્દ્રિય દ્વારને મુખ્ય કીધી. એણે નાખ્યું છે, ટીકામાં જ નાખ્યું છે. ‘ઈન્દ્રિયોરૂપ દ્વારોથી અર્થાત્ ઈન્દ્રિયોરૂપ મુખથી...’ એને ઈન્દ્રિયમુખ થઈ ગયું ... ભગવાન આત્મા આનંદનો નાથ પ્રભુ અતીન્દ્રિય આનંદના રસથી ભરેલું એ તત્ત્વ આત્મા છે. આહાહા..! એવા આત્માને અસ્તિ તરીકે તેને જોવાને ન જતાં, તેની અસ્તિત્વતાનો સ્વીકાર ન કરતાં વર્તમાન વિકાસનો અંશ છે, એ અંશ દ્વારા દ્રવ્યઈન્દ્રિયને નિમિત્ત બનાવી... આહાહા..! અને પરને જાણે એ તો બાહ્ય પદાર્થને જાણે છે. એમાં ચૈતન્ય ન આવ્યો. બસ! ભારે આકરું કામ, ભાઈ! આવી કોને નવરાશ છે? આ બધા પાંચ-પચાસ લાખ મળે પૈસા. એઈ.. શેઠ! પોપટભાઈ! આ કરોડ, બે કરોડ મળ્યા. શું છે?

મુમુક્ષુ :- ધૂળ છે.

ઉત્તર :- ધૂળ છે? આહાહા..! કોને મળ્યા? ભાઈ! તને ખબર નથી. પૈસો એ જડ ચીજ છે. લક્ષ્મી, પૈસો એ જડ અજીવતત્ત્વ છે. એ અજીવતત્ત્વ અજીવમાં રહેલું છે. એ અજીવતત્ત્વ જીવમાં આવ્યું અને જીવમાં રહેલું છે એમ નથી. આહાહા..! છતાં એ અજીવતત્ત્વને જોવા જાય છે ઈન્દ્રિય દ્વારા એમ કહે છે. આહાહા..! જાણવા જાય એટલી વાત અહીં છેને. આમ ઈન્દ્રિયો દ્વારા પર ઉપર લક્ષ કરી અને આ પદાર્થ છે.. આ પદાર્થ છે... એમ જાણવા જાય છે. એવા બહિર્મુખ ભાવને અજ્ઞાની પોતાનો માને છે. એ મૂઢ છે, એ મિથ્યાદષ્ટિ છે, એ જૂઠી અસત્યદષ્ટિનો સેવનાર છે, એ જૂઠાને સેવનાર છે. એ સાચાને સેવતો નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

.. ભગવાન આત્મા સચ્ચિદાનંદ-સત્ ચિદ્ આનંદકંદ છે. આ આત્મા.. ક્યાં કોને પડી છે? એ ક્યાં છે? કોણ છે? એય..! નૌતમભાઈ! આ પૈસા પેદા થાય પાંચ-પચાસ લાખ, દસ લાખ, ધૂળ લાખ, કરોડ, બે કરોડ, પાંચ કરોડ. થઈ ગયા. વધી ગયા અમે. બીજા કરતા વધ્યા. બાહુબળે, બાપા પાસે નહોતું અને અમે રળ્યા છીએ જાતે. શું રળ્યા? ધૂળ? એ તો પરચીજ છે. એ રળવાનું તો નથી પણ પરચીજને જોવા જતી જે જ્ઞાનની દશા.. આહાહા..! એ પરપદાર્થને જાણે છે. એમાં ભગવાન આત્મા રહી ગયો. એ કહે છે, જુઓ! ઝીણી વાત છે, ભગવાન! આ તો અનંત કાળની ભૂલ કેમ રહી છે અને એ ભૂલ ભાંચ્યા

વિના એના જન્મ-મરણ ટળે એવા નથી. આહાહા..! એ આ ભૂલ રહી કે જે મહાપ્રભુ અનંત આનંદ અને અનંત જ્ઞાનના હોવાપણે બિરાજમાન વસ્તુ આત્મા છે. એનો અંતરનો જે સ્વભાવ છે જ્ઞાન આનંદ, એ જ્ઞાન દ્વારા એને ન જાણ્યો. એના અસ્તિત્વને ન જાણ્યું અને એ જ્ઞાનની વર્તમાન પર્યાય દ્વારા જે બીજું અસ્તિત્વ એનાથી ભિન્ન છે (એને જાણવા રોકાણો). એમ કહ્યુંને? જુઓને! ‘બહારના પદાર્થોના ગ્રહણમાં રોકાયેલો...’ એનાથી ભિન્ન પદાર્થ એને જાણવા રોકાયો. આહાહા..! એય..! કાંતિભાઈ! આ તો અવલદોમની વાતું છે. ભાઈ! જગતની સાથે મેળ નહિ ખાય. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

કહે છે કે જે વસ્તુ છે-સત્ અસ્તિ તત્ત્વ અનાદિ છે. એની કોઈ ઉત્પત્તિ નથી, એનો કોઈ નાશ નથી. સત્ છે એની ઉત્પત્તિ શી? અને સત્ છે એનો અભાવ-નાશ શું? આહાહા..! એવું જે સત્ સ્વરૂપ ભગવાન, એની દશાથી-જેની એ પર્યાય છે અને એ લક્ષણ છે જ્ઞાન, એ જ્ઞાનના લક્ષણ દ્વારા લક્ષ્ય નામ પ્રભુ આત્મા એને જાણવો જોઈએ. તો તે આત્મજ્ઞાન થયું. આ જ્ઞાનની પર્યાય દ્વારા બાહ્ય પદાર્થમાં જાણવામાં રોકાયેલો આત્મજ્ઞાનથી વંચિત છે. આહાહા..! એ ‘આત્મજ્ઞાનથી પરાઙ્મુખ...’ છે. એમ ભાષા છે ને?

ભગવાન આત્મા આનંદનો નાથ પ્રભુ શુદ્ધ ચૈતન્યઘન છે, એના જ્ઞાનથી પર દ્વારા (થતા) જ્ઞાનમાં રોકાયેલો આત્માના જ્ઞાનથી ઠગાઈ ગયો છે, વંચિત છે. આહાહા..! એય..! ગીરધરભાઈ! આવી વાત છે, બાપા! આહાહા..! ઓલા કહે દયા પાળો, વ્રત પાળો, અપવાસ કરો... શું કરે? સાંભળને હવે. એ તો બધા વિકલ્પો છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! એ રાગ અને આત્મસ્વભાવ વચ્ચે તો અત્યંત અભાવ છે. એ તો આવે છે ને. એ રાગ જે થાય છે દયાનો, દાનનો, વ્રતનો, ભક્તિનો, પૂજાનો, ભગવાનનું સ્મરણ કરીએ એ બધો રાગ છે. વૃત્તિનું ઉત્થાન છે. વૃત્તિ ઉઠે છે એ રાગ છે. એ રાગમાં અને કર્મના ઉદયમાં, જડનો જે ઉદય છે એની પર્યાયમાં અને આ રાગની પર્યાય વચ્ચે અત્યંત અભાવ છે. છતાં એના સદ્ભાવને જાણવા રોકાઈ ગયેલો. આહાહા..! એય..! અને એ રાગને અને ભગવાન આત્માનું જે જ્ઞાન થાય, સ્વરૂપ ચૈતન્યનું જ્ઞાન થાય, અનુભવ થાય એવી દશાને અને રાગને બે વચ્ચે પણ અત્યંત અભાવ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એને, અંતર અભાવસ્વભાવરૂપ મારો ભાવ છે એને જાણવા નહિ આવતા... આહાહા..! એ જ્ઞાનની દશા બાહ્ય પદાર્થને એના મુખ દ્વારા જાણવા રોકાયેલો... આહાહા..! એને અહીંયાં બહિરાત્મા મૂઢ મિથ્યાદષ્ટિ કહે છે. આહાહા..! ચાહે તો નવ પૂર્વનું ભણેલો હો, અગિયાર અંગના જાણપણાવાળો હો. આહાહા..! પણ એ પદાર્થ દ્વારા તો બાહ્ય પદાર્થ જાણ્યો. સમજાણું કાંઈ? જ્યારે આને ચૈતન્ય કહીએ, તો આ રીતે પરપદાર્થનું જાણવું એ બધું અચેતન અને શરીર છે એમ કહીએ. આહાહા..!

સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, 'આત્મજ્ઞાનથી પરાઙ્મુખ જીવસ્વરૂપના જ્ઞાનથી બહિર્ભૂત છે.' આહાહા..! કેવી શૈલી મૂકી છે! જે વર્તમાન જ્ઞાનના વિકાસના ક્ષયોપશમના અંશ દ્વારા એટલે ઈન્દ્રિય દ્વારા ભાવઈન્દ્રિય છે ને? પરને જોવામાં રોકાયેલો, પરને પકડવામાં નહિ, ભાઈ! .. અહીંથી લીધું. ફક્ત જ્ઞાન પરને જાણવા રોકાયેલું. એટલું કહ્યું. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ભાઈ! આ તો તત્ત્વની વાતું છે, બાપુ! એણે અનંત કાળથી એ જાણ્યું નથી. બાકી બધા ડહાપણ કર્યા અને મરી ગયો બધું કરી કરીને. આહાહા..! અબજોપતિ અનંત વાર થયો મનુષ્ય થઈને. શું કર્યું? પાખંડ સેવ્યો-મિથ્યાત્વભાવ સેવ્યો. આહાહા..!

અહીં તો બહારને જાણવામાં રોકાયેલ પર્યાયવાળાને બહિરાત્મા કહે છે. ગજબ વાત છે. આહાહા..! ભગવાન! તારી ચીજ જે અંદર છે, ભગ એટલે આનંદ અને જ્ઞાનની લક્ષ્મીવાન એ તારું સ્વરૂપ છે. એવા જ્ઞાન અને આનંદના સ્વરૂપને જોવાની પર્યાયે જોઈ નહિ અને એ પર્યાય-જોવાની પર્યાય પરને જોવા રોકાઈ ગઈ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એ આત્મજ્ઞાનથી વંચિત થઈ ગયો. આહાહા..! એ ભગવાન પોતાના જ્ઞાનથી પરાઙ્મુખ થઈ ગયો. આહાહા..! બાપુ! આ તો પરમસત્યની વાતું છે. એટલે એ જરી ગ્રાહ્ય થવું કઠણ છે. એણે અનંત કાળમાં એ કર્યું નથી. એણે સત્ય સાંભળ્યું નથી. સત્ય સુણ્યું નથી. એમ આવે છે ને? ભાઈ! શ્રીમદ્માં આવે છે. .. એનો અર્થ કે આ વસ્તુ છે.. આહાહા..! પૂર્ણ વસ્તુ છે એનો શક્તિ અને સ્વભાવ તો પૂર્ણ છે. વસ્તુ છે ને આત્મતત્ત્વ! આહાહા..! એ પરિપૂર્ણ સ્વભાવથી ભરેલો પ્રભુ, એને જ્ઞાન દ્વારા એને જોવો જાણવો જોઈએ એમ મૂકી દઈને, આત્મજ્ઞાનથી પરાઙ્મુખ થઈને... આહાહા..! એકલા શાસ્ત્રને જાણવા ગયો ઈન્દ્રિય દ્વારા એ બાહ્ય પદાર્થને જાણ્યા. આહાહા..! સુજ્ઞાનમલજી! આ તો વાતું એવી છે, બાપુ! જન્મ-મરણથી છૂટવાની રીત કોઈ અલૌકિક છે. અને જન્મ-મરણ કરવાની રીતનો ભાવ કોઈ સાધારણ નથી, અજ્ઞાન મોટું છે.

કહે છે, 'તેવો થયેલો...' ભાષા એમ છે ને? શું કહે છે? કે ઈન્દ્રિયો રૂપી આ જડ અને અંદર ભાવઈન્દ્રિય.. એ મુખથી બહારના પદાર્થોને શરીરને, વાણીને, કર્મને, આ સ્ત્રીને, કુટુંબને, પૈસાને, આબરૂને, ધૂળ ને ધમાહા... પોપટભાઈ! એને જાણવા રોકાણો, કહે છે. નવનીતભાઈ! આહાહા..! એનો અર્થ થયો કે એને જાણવામાં રોકાણો એટલે એ હું છું એમ એને થઈ ગયું. કારણ કે ઓલું જે અસ્તિત્વ છે મહાપ્રભુ, મહા ચૈતન્ય ગંજ આત્મા આનંદનો નાથ પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, એના અસ્તિત્વને અસ્તિ તરીકે સ્વીકારવામાં ન આવ્યો, ત્યારે ક્યાંક છું એવા સ્વીકાર વિના રહેશે શી રીતે ઈ? સમજાણું કાંઈ? એય..! ટોળિયા! સમજાય છે

કે નહિ આ? ભારે ભાઈ! આવી વાત ક્યાંથી કાઢી? કહે છે. કોઈ તો કહે, આ નવી કાઢી. અરે..! ભગવાન! તને ખબર નથી, બાપુ! આ તો ભગવાનની અનાદિની વાત છે. આહાહા..!

ઓહોહો..! ગાથાની શરૂઆત કરતાં ઈન્દ્રિય દ્વારા... આહાહા..! અતીન્દ્રિય સ્વરૂપ ભગવાન આત્મા. પોતે તો અતીન્દ્રિય સ્વરૂપ છે. ઈન્દ્રિયથી જણાય એવો એ છે નહિ. આ ઈન્દ્રિય આ જડ માટી કે ભાવઈન્દ્રિય એનાથી જણાય એવો છે નહિ. આહાહા..! એવા ભગવાનનું જ્ઞાન ન કરતા... ભગવાન એટલે આત્મા હોં! પાછા બીજા ભગવાન એના ઘરે રહ્યા. એ ભગવાન કાંઈ દેતા નથી અને લેતા નથી. આહાહા..!

પોતાનો સ્વભાવ પૂર્ણ છે, એકરૂપ છે, સત્ત્વ છે, મહાપૂર્ણ સ્વભાવથી અસ્તિરૂપે-સત્તારૂપે-હોવાપણે રહેલો છે. આહાહા..! એવા મહા અસ્તિત્વના સત્તાને ન જાણતા એ આત્મજ્ઞાનથી વિમુખ થતાં પરાડ્મુખ (થયો). જોયું! ભાષા જુઓ! ચંદુભાઈ ગયા, નહિ? ગયા. સમજાણું કાંઈ? એ આતમજ્ઞાન જે આત્મા વસ્તુ છે. કોનું જ્ઞાન? તે દશામાં તેનું જ્ઞાન. તેની પર્યાયમાં-અવસ્થામાં તેનું જ્ઞાન, એનું જ્ઞાન ન થતાં એમાં નથી એવી જે બાહ્ય ચીજો એમાં ઈન્દ્રિય દ્વારા બાહ્ય પદાર્થને જાણતાં ત્યાં જ્ઞાન રોકાણું. તે રોકાણું એ બહિરાત્મા છે કહે છે. આહાહા..! એણે શરીરને અને બાહ્ય પદાર્થને મારા માન્યા. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? જેને જોવાની ગરજ થઈ એને પોતાના માન્યા. પોતાને જોવાની ગરજ થાય તો પોતાને માને. આહાહા..! અરે..! માર્ગ તે માર્ગ!

તે બહિર્ભૂત... 'જીવસ્વરૂપના જ્ઞાનથી બહિર્ભૂત છે.' એ પરને જાણવાનો ભાવ જ બહિર્ભૂત છે. આમ ચૈતન્ય ભગવાન.. મૂળની વાતું વિના પછી વ્રત કરો ને તપ કરો ને, ફલાણું (કરો). આજે ઉપાદાન-(નિમિત્ત)નું બહુ મોટું લખાણ આવ્યું છે. મોટું લખાણ આજ આવ્યું છે. જૈનશાસનમાં. કાલે આવ્યું હતું. વખત મળે ત્યારે થાય ને. એવા ગોટા માર્યા છે, અહીંના વિરૂદ્ધના. કો'ક આર્જિકાએ લખ્યું છે, બેથી કામ થાય. ઉપાદાન અને નિમિત્તથી. કોઈ કહે કે એકલા ઉપાદાનથી થાય. અરે..! સાંભળને! ઉપાદાન શું, એની પર્યાયથી થાય. એની વર્તમાન પર્યાય દ્રવ્યથી ન થાય. આહાહા..! અરે..! શું થાય? લુંટાણું છે જગત અને લુંટાવે છે હોંશથી. હોંશથી લુંટાવે છે. નિમિત્ત ચીજ છે બીજી. નિમિત્ત બીજી ચીજ છે પણ એની પર્યાયનું અસ્તિત્વ અને આની પર્યાયના અસ્તિત્વ—બે વચ્ચે તો અત્યંત અભાવ છે. અત્યંત અભાવ જેમાં છે એ ચીજ અહીં કામ કરે? બહુ આકરી વાત છે. પંડિતો ભણી ભણીને ભણ્યા, કાશીના ભણતર કર્યા પણ આત્માને ભણ્યો નહિ એ. સમજાણું કાંઈ?

અરે..! જન્મ-જરા મરણના દુઃખો બાપુ! ચોર્યાશીના અવતાર.. આહાહા..! અહીં કરોડોપતિ હોય અને જ્યાં આંખ મીચાય ત્યાં જાય ઢેઢગરોળીને કુંખે. પોપટભાઈ! અહીં અબજોપતિ

હોય. અબજોપતિ હમણા મરી ન ગયો? શાંતિલાલ ખુશાલ. ગોવા-ગોવા. દશાશ્રીમાળી વાણિયા નહિ? બે અબજ ને ચાલીસ કરોડ. બરસો ચાલીસ કરોડ. ધૂળના ઢગલા જડના. એ જડની પર્યાય ને આત્માની દશામાં અત્યંત અભાવ છે.

અહીં તો એમ કહેવું છે કે અત્યંત જેનો અભાવ (છે), એને જાણવામાં રોકાણું જ્ઞાન. એમ કહેવું છે. એમ કહેવું છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? જેની વચ્ચે અત્યંત અભાવ છે. આ બે આંગળીયું છે કે નહિ? જુઓ! આમાં આનો અભાવ છે, આનો આમાં અભાવ છે. નહિતર બે સ્વતંત્ર રહી શકશે નહિ. પોતે પોતાથી રહેલ છે અને આ આંગળીથી રહેલ નથી. જો એનાથી રહેલ હોય તો આંગળી તૂટતા આ પણ તૂટી જવી જોઈએ.

એમ આત્મા પોતાના સ્વભાવના અસ્તિત્વથી રહેલ છે. એ પરના અસ્તિત્વથી અને રાગના અસ્તિત્વથી રહ્યો છે એમ એ નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? લ્યો, આ બધા બાયડી, છોકરા, કુટુંબ, નિર્વાહ કરનારા છોકરાઓ. પોપટભાઈ! તમારે છ-છ છોકરા. ખમ્મા-ખમ્મા કરે. ઓલું .. ત્યારે કોઈ નહોતું આવ્યું. આહાહા..! અરે..! દુનિયા! જેને જોવો તેને જોતો નથી. જે ચીજ તારામાં છે તેને તું જોતો નથી અને જે તારામાં નથી તેને જોવા રોકાયેલો. ભાષા વાપરી જુઓને! આહાહા..! ઈ બહિરાત્મા છે. સમજાણું કાંઈ? બહિર્ વસ્તુને તે જાણવા રોકાણો તેને બહિરાત્મા કહે છે. મૂઢ મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની મૂઢ છે. આહાહા..! આ બધા એલ.એલ.બી.ના પૂંછડા વળગાડ્યા હોય ને. એમ.એ.ના ને આ વકીલો બધા મોટા... આહાહા..!

કહે છે, પ્રભુ! એકવાર સાંભળ શાંતિથી, ભગવાન! તારી ચીજની અંદર હયાતીવાળો પદાર્થ અને જેમાં એ ચીજ નથી અને એ ચીજમાં તું નથી. બરાબર છે? આ શરીર માટી છે, આ તો માટી-ધૂળ છે. આમાં આત્મા છે? અને આત્મામાં શરીર છે? આત્મા ચૈતન્યમૂર્તિ અને આ તો જડરૂપ છે. એમ બાયડી, છોકરા, કુટુંબ, દેશ એમાં આ આત્મા છે ત્યાં? અને આત્માના છે એ? અને એને લઈને આત્મા રહેલો છે? આહાહા..! એવો જે આત્મા. અહીં તો પહેલી ભાષામાં એવું નાખ્યું ને. આત્મજ્ઞાનથી પરાડ્મુખ છે. આ શું કહે છે? પરને જાણવાના જ્ઞાનમાં રોકાયેલો આત્મજ્ઞાનથી પરાડ્મુખ છે. આહાહા..! આ સમાધિશતક ચાલે છે, ભાઈ! સમાધિશતક છે. પૂજ્યપાદસ્વામીનું છે. .. આવ્યા છે બધા વિનંતી કરવા. આ શ્રદ્ધાવાળા છે. જિજ્ઞાસુ છે. એના પંડિત .. તમે. માર્ગ આ છે, બાપુ! આમાં પંડિતો શું કરે? ભણી ભણીને પંડિત (થઈ ગયા). પંડ્યા પંડ્યા ફોતરા ખંડ્યા. આહાહા..!

ભગવાન ચિદાનંદનો નાથ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ જેની પૂર્ણ શક્તિઓ એક એક, એવું પૂર્ણ રૂપ જેનું એના જ્ઞાનથી પરાડ્મુખ થઈને... આહાહા..! જે એમાં નથી તેના જ્ઞાનમાં જાણવામાં રોકાયેલો. આહાહા..! એને બહિરાત્મા (કહે છે). અંતરાત્મા છે એ પડ્યો રહ્યો એને. એ

બહિરાત્મા મૂઢ અજ્ઞાની ચાર ગતિમાં રખડનારો. ચાહે તો રાજા હોય અને ચાહે તો મહંત હોય અને ચાહે તો કાશીના ભણેલા મોટા પંડિત હોય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! સંતો દિગંબર મુનિઓની શું વાત! આહાહા..! એક એક શબ્દમાં કેટલું ગંભીરપણું! કેટલું રહસ્ય ભર્યું છે!! વાત કરે છે સાધારણ આમ જાણે. બહિરાત્મા ઈન્દ્રિય દ્વારા પરપદાર્થને જાણે છે એટલું. એ આત્મજ્ઞાનથી પરાડ્મુખ છે. આ તો મંત્રો છે, ભગવાન! આ તો સંતોના મંત્રો છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

તે જ્ઞાનથી બહિર્ભૂત... 'જીવસ્વરૂપના જ્ઞાનથી બહિર્ભૂત છે.' ઓલું પરાડ્મુખ કહ્યું હતું. ઓલામાં વંચિત કર્યું છે, ભાઈ! અર્થમાં. પરાડ્મુખ (નો અર્થ) વંચિત કર્યું, અહીં બહિર્ભૂત કહ્યું. એટલે કે આ ઈન્દ્રિય દ્વારા.. અરે..! ત્રણ લોકના નાથને જાણવા રોકાય એ જ્ઞાન પણ બહિર્મુખ બહાર છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ભારે વાતું આકરી. આ કાંઈ વાદવિવાદે પાર પડે એવું નથી કાંઈ. અંતરનો વિષય જ્યાં.. આહાહા..! અરે..! એને સાંભળવા મળે નહિ. અને આ જગતની ચીજો ઊંધી, એને બધું સાંભળવાનું અને જાણાપણાનો ડાહ્યાનો દીકરો થઈને બેસે. નરોત્તમભાઈ! ધંધાની વાતું કરવા બેસે તો કેવો હુશિયાર!

નહોતું કહ્યું એક ફેરી? કોલાબા-કોલાબા. કોલાબા ને ઈ? મુંબઈ. આહાહા..! ઘડાઘડ. એ (સંવત) ૧૯૬૪ની સાલની વાત છે. ૬૪ની સાલમાં દુકાનથી માલ લેવા ગયેલા પાલેજથી. ૬૪માં. વર્ષ, ૧૮ વર્ષની ઉંમર હતી તે દિ'. ત્યાં કોલાબા જોવા ગયા. મેં કીધું, ચાલોને શું કરે છે આ બધા સટોડિયા? એક મારવાડી કહે કે લીધા.. દીધા.. લીધા.. દીધા... એમ કરે. ત્યાં કોલાબા આવે છેને ઓલા શું કહેવાય? અમેરિકાનો ભાવ આવે છે ત્યાં. ગયા હતા ૬૪ની સાલમાં. આ શું કરે છે? ઘો... ને લ્યો... મગજ ફાટી ગયેલા. મૂર્ખા મોટા પણ, હોં! એય..! એમ હશે? તમારા છોકરાઓ દૂધ પીધું નહોતું? એમને ત્યાં દૂધ પીધું હતું. પછી નવી જમીન લીધી હતીને પાંચસો વારની? પાંચસો રૂપિયાનો એક વાર. પંદરસો વાર શું કીધું? પંદરસો વાર લીધી હતી. અહીં બંગલો બનાવવો છે. પાંચ કરોડ રૂપિયા. અહીં નાખવા હશે કાંઈક લાખ-બે લાખ. મહારાજ! પગલા કરો. શું છે કીધું આ? એટલે આ બંગલો સારો થાય તો હું સુખી થાવ.

બાપુ! તારું તત્ત્વ રાખવું છે ઠીક કે બહારનું રાખવું છે ઠીક? આહાહા..! બહારનું ઠીક રાખવા મથે છે તે મૂઢ બહિરાત્મા છે. અંદરનું ઠીક રાખવું ત્યાં ટળી જાય છે, વંચિત થઈ જાય છે, ઠગાઈ જાય છે. નૌતમભાઈ! આવી વાતું છે. એ તો કહે કે દયા પાળવી, દાન દેવા, ભૂખ્યાને આહાર દેવા, તરસ્યાને પાણી દેવા, રોગીને ઔષધ દેવા, સ્થાન ન હોય એને ઓટલા બંધાવીને કે ધર્મશાળા બનાવીને કરવું, કપડા દેવા. અરે..! ભગવાન સાંભળ

તો ખરો. એ બાહ્ય પદાર્થો દેવા-લેવાનો તો તારો અધિકાર છે નહિ. આહાહા..! એ તો સ્વતંત્ર તત્ત્વ છે.

પણ અહીં તો એટલું કહે છે, પ્રભુ! આહાહા..! બાહ્ય પદાર્થને જ્ઞાન એ બાજુ ઢળીને એને જોવા રોકાય ત્યારે ભગવાન આત્માને જોવાનું બંધ થઈ ગયું. આહાહા..! એય..! કાંતિભાઈ! આવું શું હશે? પકડાય એવું હશે? સમજાય એવું હશે? અરે..! ભગવાન! બધા કેવળજ્ઞાન પામીને અનંતા મોક્ષ ગયા. આહાહા..! ભાઈ! તને તારી ચીજ ન જણાય એમ કેમ હોય? કારણ કે એમાં એક પ્રમેયત્વ નામનો ગુણ છે. જ્ઞેય થવાનો ગુણ છે. જ્ઞાનમાં જ્ઞેય જણાય. એને જાણવું મૂકી દઈને પર પ્રમેય જે છે (એને જાણવા રોકાણો). આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? પોતામાં એક પ્રમેયત્વગુણ અને શક્તિ છે કે નહિ? એ જ્ઞાન દ્વારા સ્વને પ્રમેય કરવો જોઈએ એટલે આત્મજ્ઞાન (કરવું જોઈએ), એને મૂકી દઈને તે જ જ્ઞાન દ્વારા બાહ્યનું જાણપણું કર્યું એ બહિર્ભૂત તત્ત્વ છે. આહાહા..! બહારનું જાણવું એ બહિર્ભૂત તત્ત્વ છે. અંતર્ભૂત તત્ત્વ નથી.

મુમુક્ષુ :- જાણવું ...

ઉત્તર :- અહીં તો જાણવાની માંડી છે.

ભગવાન! આકરું પડે એવું છે, હોં! સાંભળ્યું ન હોય અને ૫૦-૫૦, ૬૦ વર્ષ કાઢ્યા હોય મૂઢપણામાં અને એને આવી વાત આવે તો (એમ લાગે), આ શું છે? આ તે ગાંડા લાગે છે? વાત તો સાચી છે.

જગતડા કહે છે રે, ભગતડા કાલા છે, જગતડા કહે છે અરે ભગતડા ઘેલા છે, પણ ઘેલા ન જાણશો રે, વસ્તુમાં એ પહેલા છે.

સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! એય..! પોપટભાઈ! પાણી ઉતરી જાય એવું છે આ તો બધું. વાત સાચી. આહાહા..!

આ ચૈતન્ય વસ્તુ છે ને? આત્મતત્ત્વ. એને જાણવાથી વંચિત થયેલો, એના જાણવાથી પરાડ્મુખ. આમ પરાડ્મુખ એટલે આત્માને જાણવો જોઈએ એ મૂકીને પરાડ્મુખ. એનાથી ઉલટી ચીજો જે બહારની છે. આહાહા..! એમાં જાણવા જ્ઞાનની પર્યાય રોકાણી અને જેને જાણવામાં રોકાણી તેના અસ્તિત્વને પોતાનું છે એમ એણે માન્યું. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

‘તેવો થયેલો તે (બહિરાત્મા) શું કરે છે? પોતાના દેહને આત્મારૂપે માને છે...’ એનો અર્થ એ કે ચૈતન્ય આનંદનો નાથ પ્રભુ ધ્રુવ અનાદિઅનંત શાશ્વત વસ્તુ, એનું જ્ઞાન ભૂલી જઈને, એના તરફનું વલણ છોડી દઈને આનું જ્ઞાન કરવું જોઈએ કે હું કોણ છું એનું

જ્ઞાન ન કરતા.. આહાહા..! પરના જાણપણામાં રોકાણો એ બલિભૂત દેલને જ આત્મા માને છે. એટલે કે આ ચૈતન્ય જેમાં નથી... આહાહા..! આ ચૈતન્ય ત્રિલોકનાથ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ પૂર્ણ ઈદં આત્મા, એ જેમાં નથી તેને પોતાનો માને છે. એનો અર્થ કે દેલને જ એ આત્મા માને છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? સમજાણું કાંઈ તો વિસામાનું વાક્ય છે. આહા..!

‘અર્થાત્ પોતાનું શરીર જે હું છું...’ એનો અર્થ પછી આ અસ્તિત્વ જે જાણપણું થાય છે પરનું એ બધું તે હું છું. આહાહા..! ‘એવી મિથ્યા માન્યતા કરે છે.’ એવી જૂઠી શ્રદ્ધા, અસત્ય શ્રદ્ધા, જૂઠાણને એ સેવે છે. સત્યનું સેવન એણે છોડી દીધું. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આ તો ટીકા થઈ.

‘ભાવાર્થ :- બહિરાત્મા ઈન્દ્રિયો દ્વારા જે બાહ્ય મૂર્તિક પદાર્થો ગ્રહણ કરે છે...’ ઈન્દ્રિય દ્વારમાં તો મૂર્તિક જણાય છે ને? ઈન્દ્રિયો દ્વારા એટલે અહીંયાં એને જ દેલ કહી દીધો. ‘બાહ્ય મૂર્તિક પદાર્થો ગ્રહણ કરે છે...’ આહાહા..! આંખ દ્વારા એમ જાણે કે આ મૂર્તિક પદાર્થ છે એ જણાય. કાંઈ આંખ અને કાન દ્વારા આત્મા જણાય? આહાહા..! ઈન્દ્રિયાતીત, મનાતીત, વિકલ્પાતીત પ્રભુ આત્મા અંદર છે. આહાહા..! એને જોવા જાણવા કોઈ દિ’ એણે પ્રયત્ન કર્યો નથી. અને બાહ્યના પદાર્થમાં રોકાઈ ગયો જોવા. આહાહા..! આ બધા જુઓને, નથી મોટા ફરવા નીકળે છે ને? ભાઈ! શું કીધું એ? દેશાટન. તમારો મનોજ નહોતો આવ્યો અહીં સુરતથી? કે દેશાટન કરવા જાઉં છું. ૨૫-૩૦ લાખ રૂપિયા છે. એને તો એના બાપને સાત પેઢીમાં ક્યાંય નહોતા. પણ એલા..! તને નિવૃત્તિ મળી નહિ સાંભળવાની? કીધું. અને આ રખડવાનું? પણ પૈસા ભરી દીધા હશે ક્યાંક. ૯૦ જણા નીકળ્યા છે સુરતથી. શું કહેવાય એ? .. કીધું. રખડવાના દેશદેશાંતર. દેશદેશાંતર જોવે છે.

મુમુક્ષુ :- ઘંઘા માટે જાવું પડે.

ઉત્તર :- ઘંઘાની વાત નથી આ. આ તો જોવા (ગયો). ઘંઘો તો ત્યાં ચાલે છે. સુરતમાં દુકાન બહુ મોટી. બે છોકરાઓ. બુદ્ધિ સમજવા જેવી છે. લાખ, લાખ, બબ્બે લાખ, ત્રણ લાખ પેદાશ છે. એય..! તમારી વાત નથી, હોં! તમારા છોકરાને બે-ત્રણ લાખે પાર ન આવે. એને પાંચ કરોડ રૂપિયા પેદાશ વધારે થાતી હશે, પાપની. આહાહા..!

કહે છે, ‘ઈન્દ્રિયો દ્વારા જે બાહ્ય મૂર્તિક પદાર્થો ગ્રહણ કરે છે...’ ગ્રહણ કરવાનો અર્થ જાણે છે. પકડે ક્યાં? પકડે શું, જડ પકડાય આત્મામાં? શરીર પકડાય છે જડ? એ સંબંધીનું જ્ઞાન જાણે છે. આ શરીરનું જાણવું, પૈસાનું, બાયડીનું, છોકરાનું, કુટુંબનું. જે ચીજ પર છે, જે ચીજમાં પોતે નથી અને જે ચીજ પોતે છે તેમાં એ ચીજ નથી. લોજીકથી તો વાત ચાલે છે, ભાઈ! અને સાદી ભાષા છે. ભાવ ભલે ઊંચા હોય. પણ ભાષામાં

કાંઈ મોટપ નથી. બહુ ઝીણું આ સંસ્કૃત ને વ્યાકરણ ને ફલાણું ને ઢીંકણું. આહાહા..! ભગવાન! તું તો સરળ સીધો છો. પણ હવે એણે મૂકી દીધું, ખબર ન મળે. આહાહા..!

‘બાહ્ય મૂર્તિક પદાર્થો ગ્રહણ કરે છે તેને મોહવશાત્ પોતાના માને છે.’ જે જ્ઞાનમાં ચીજ જાણાણીને એ મારા છે એમ માને છે. આહાહા..! સોમાણસો હોય ને આમ. એનો એક દીકરો હોયને ૯૯ બીજાના આમ હારબંધ ઊભા હોય. આમ ખરેખર તો એ જોવે છે, જાણે છે. એમાં ‘આ મારો’ એ ક્યાંથી આવ્યું?

મુમુક્ષુ :- એના ઘરે જન્મ્યો છે એટલે.

ઉત્તર :- ક્યાં ઘર એને હતું? એ સોની આમ લાઈન ઉભી હોય તો એમાંથી.. ખરેખર તો જેમ બીજાને ૯૯ને જાણે છે, એમ એને જાણે છે બાહ્ય તરીકે. પણ એમ જાણતાં એને આ મારો દીકરો. એ કેમ? બાપુ? ક્યાંથી આવ્યું? આવું ક્યાંથી કાઢ્યું? જાણવામાં તો સોએ જ્ઞેય તરીકે જાણતો હતો. આત્માનો સ્વભાવ જાણવાનો છે, જ્ઞેય તરીકે જાણતો હતો. એમાં વળી આ મારું એ ક્યાંથી આવ્યું? મિથ્યા ભ્રમ અજ્ઞાનીનો મૂઢતાના ભાવમાં આ મારો છે એમ એણે માન્યું છે. એ.. પોપટભાઈ! એના દીકરા તો આ લઈ આવ્યો છે. આ બધા અક્ષરોને મશીન હસમુખ. હસમુખ ગયો હતો ને ઈટાલી. ત્યાંથી સંચો લાવ્યા. હિન્દુસ્તાનમાં પહેલોવહેલો. આ સંચાથી અક્ષર થયા હતા. ઈ લાવ્યો હતો. એનો દીકરો મોટો. છ છોકરા છે ને. વીસ હજારનો ખર્ચ થયો હતો. પંદર હજારના ... ૨૯ હજારનું મશીન, ૬૯ હજારમાં પડ્યું છે અહીં. એના છોકરા... આપણી માટે લાવ્યો..

મુમુક્ષુ :- હમણાં ના પાડતા હતા.

ઉત્તર :- એ વખતે બાહ્ય પદાર્થને જાણવાનું જ્ઞાન. આ છે એમ. આવશે સોનગઢ આવશે. પણ એના બહારના જ્ઞાનમાં રોકાતા સ્વનું જ્ઞાન તો વંચિત થઈ ગયું. આહાહા..! ગજબ વાત છે, બાપા! આ તો એક દાખલો. બીજા બધાને એમ છે ને. આહાહા..!

‘તેને મોહવશાત્ પોતાના માને છે. તેને અંદર આત્મતત્ત્વનું કંઈ પણ જ્ઞાન નથી;...’ આહાહા..! આ બહિર્ અને અંતર વસ્તુ શું છે, એની એને કાંઈ ખબર નથી. ‘તેથી તે પોતાના શરીરને જ આત્મા સમજે છે-’ એટલે બાહ્ય ચીજને જ પોતાની માને છે. ‘શરીર, મન અને વાણીની ક્રિયા...’ જુઓ! હવે થોડું લાંબુ કર્યું. આ શરીરની ક્રિયાથી આમ આમ થાય એ મારી. કારણ કે એના જ્ઞાનમાં એ આવ્યું છે. પોતે છે એનું જાણવાનું જ્ઞાન નથી. અને આ ચાલવાની ક્રિયા થાય, ખાવાની ક્રિયા થાય, બોલવાની ક્રિયા થાય એ બધી મારી. જડની ક્રિયા મારી. આહાહા..! નામું લખવામાં હુશિયાર હોય. એ તો જડની ક્રિયા છે. કલમ જડ છે, અક્ષર જડ છે, એ અક્ષરના વળાંક પડે છે એ જડના છે.

અહીં તો એટલું કહેવું છે કે એ બાહ્ય પદાર્થનું જ્યાં વલણ છે જોવાનું, એને એ જાણવામાં આવતા આ જે મને જાણવામાં આવ્યા એ ચીજ મારી ન હોય તો જાણવામાં કેમ આવે? આહાહા..! એ મારી ચીજ છે એમ એણે માન્યું. અક્ષરો મેં લખ્યા, નામા મોતીના દાણા જેવા નથી કહેતા બધા? હુશિયાર માણસ હોય ને? કહે કે મોતીના દાણા જેવા અક્ષર લખ્યા. ગોળમરોડ. ગોળમરોડ. સાંભળને હવે. ગોળમરોડ તો જડની ક્રિયા છે. એને જાણવા રોકાયેલો ત્યાં માને કે આ મારા છે. મારા અક્ષર છે. આ કાગળમાં નથી (હોતું)? સૌના અક્ષરો જુદી જુદી જાતના હોય છે. નામ ન લખ્યું હોય તો એ અક્ષરો દ્વારા ઓળખાય. આ અક્ષર આના છે, આ અક્ષર આના છે. છોકરાના અક્ષર હોય, બાયડીના અક્ષર હોય, ઘણીના અક્ષર હોય, એમાં ઘણી હુશિયાર હોય, ઘણા ઘણી ઢ પણ હોય. પણ એ તો જડ શબ્દો છે. એને જાણતા પોતે મૂર્તને પોતાનું માને છે.

અરે..! ખરેખર તો બાહ્ય પદાર્થને જાણવાનું જ્ઞાન જ મૂર્ત છે. મૂર્તનું નિમિત્ત છે તેનું જ્ઞાન તે મૂર્ત છે. આહાહા..! પ્રવચનસારમાં આવે છે ને? સમજાણું કાંઈ? કલો, આવી વાત છે. બાપુ! માર્ગ તો આવો છે, ભાઈ! તને ન બેસે તો તે વિપરીત છે એમ ન માનીશ. માર્ગનું સ્વરૂપ જ આવું છે. તારી પરીક્ષા જ્યારે દેવી હોય તો આ રીતે પરીક્ષા દેવાશે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

‘આત્મતત્ત્વનું..’ અંદરના આત્મતત્ત્વનું. આ બાહ્યનું જાણવામાં આમ રોકાણો છે. આહાહા..! એમાં અત્યારે તો થાય છે ને? તમારા કારખાના બહુ વધ્યા. ૨૫ હજાર થયા ત્યાં કારખાનું કરીએ છીએ, કહે. બહુ સાંભળ્યું છે. વડોદરામાં કારખાના, મુંબઈમાં કારખાના. તમારે થયું છે ક્યાંક અમદાવાદમાં નહિ? કોઈક કહેતું હતું, હેં મુંબઈમાં! અમદાવાદ આવ્યા છે ને છોકરાઓ. જોવા આવ્યા હતા. અહીં કારખાનું કર્યું છે. પૈસા થયા હોય તો નાખવા ક્યાં? પચાસ હજાર અહીં નાખો, લાખ-બે લાખ અહીં નાખો. મનુભાઈ! એને કાંઈક કારખાનું છે કે નહિ?

મુમુક્ષુ :- ચસ્માની ફેમ.

ઉત્તર :- ચસ્માની ફેમનું કારખાનું છે, લ્યો. એવું તો બહુ સાંભળીએ મુંબઈમાં. આ અમારે ભૂપેન્દ્ર. એનું કારખાનું છે ને આ? .. ભૂપેન્દ્ર.. આવ્યા ત્યારે લઈ ગયો હતો. કિશોર લઈ ગયો હતો ત્યાં. એ રંગની ધમાલ.. ધમાલ.. હતી. ભૂપેન્દ્ર ડાઈંગ. કિશોર જોવા લઈ ગયો હતો. અરે..! ઘૂળ છે આ બધી. પૈસા પેદા થાય ખુબ માને કે આપણે કાંઈક કમાઈએ છીએ અને આપણે કાંઈક વધ્યા છીએ. પરના જાણવામાં રોકાયેલા જ્ઞાનમાં વધ્યો એ મૂઢ છે. પર મારા માન્યા, ત્યાં રોકાણો એ મૂઢ છે એમ કહે છે. અરે..! વર છોડીને જાન જોડી

દીધી. એ જ્ઞાનને જ્ઞાન ન કહેવાય. એ તો માણસના ટોળા કહેવાય. વર હોય તો માણસના ટોળાને જ્ઞાન કહેવાય. એમ આત્માનું જ્ઞાન જો હોય તો પરનું જ્ઞાન વ્યવહારે છે એમ કહેવામાં આવે. પણ જ્યાં આત્માનું જ્ઞાન નથી અને એકલું પરનું જ્ઞાન (છે) એ વર વિનાની જ્ઞાન જોડી. એને જ્ઞાન ન કહેવાય. એ ટોળા માણસના ભેગા થયા એમ કહેવાય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? વસ્તુ એવી છે, ભાઈ! એને ગુલાંટ ખાધા વિના તત્ત્વ હાથ આવે એવું નથી. એવી વાત છે. જે દશા બાહ્યમાં વળેલી છે. એમ હોય છે અંદર... એ દશાને અંદર વાળ્યા વિના તત્ત્વજ્ઞાન નહિ થાય એને. આહાહા..! આ તો બીજી રીતે વાત કરી છે. આમ વળેલો છે. સ્વસન્મુખથી વિમુખ થઈ ગયેલો છે. અને પરથી સન્મુખતા છે એનાથી મુખ (ફેરવીને) સ્વસન્મુખ કરવું એનું નામ સમ્યજ્ઞાન અને ધર્મની દશા કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? એને પોતાના .. સમજે છે.

‘અર્થાત્ શરીર,...’ આ જડ-માટી-ધૂળ ‘મન,...’ અહીં મન વિચારવામાં એક મન છે. ‘અને વાણી...’ આ જડ. અવાજ ઉઠે છે એ જડનો છે. એ આત્માનો નહિ, આત્મામાં નહિ, આત્માથી નહિ. આહાહા..! એ ‘વાણીની ક્રિયા...’ ક્રિયા એટલે બદલવું, પરિણતિ થવી. ભાષા છે ને. ‘જે જડની ક્રિયા છે તેને પોતે કરી શકે છે...’ તેને પોતે કરી શકે છે એમ માનનાર ‘તેનો સ્વામી છે એમ માને છે.’ આહાહા..! એ જાણવામાં રોકાયેલા જ્ઞાનને .. આહાહા..! આ વાણી જડ છે, આ તો અવાજ ધૂળ છે. આહાહા..! આમાં (ટેપમાં) ઉતરે છે એ જડ ઉતરે છે કે ચૈતન્ય છે? આ ઉતરતું નથી. આ તો નિમિત્ત છે. અને આ ભિન્ન થાય છે. આહાહા..! એ વાણીની, મનની ક્રિયા જડની ક્રિયા, તેને પોતે કરી શકે છે અને તેનો પોતે ઘણી છે એમ માને છો એ આત્મતત્ત્વના ભાનથી ભૂલી ગયેલા છે. પોતાની જાતને ભૂલી અને પર જાતની ક્રિયાને પોતાના માનીને રખડી રહ્યો છે, કહે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

‘જીવ ત્રિકાલી જ્ઞાનસ્વરૂપ છે.’ ભગવાન તો ચૈતન્ય સ્વરૂપ પ્રજ્ઞાબ્રહ્મ, પ્રજ્ઞાબ્રહ્મ. પ્રજ્ઞા અને બ્રહ્મ નામ આનંદ. એ જ્ઞાન અને આનંદનો કંદ આત્મા છે. એ બહારની ચીજને જાણતા તેને હરખ આવે છે, એ બહારમાં એણે આનંદ માન્યો છે. ઓલો આનંદ રહી ગયો અંદર. સમજાણું કાંઈ? કહે છે, ‘ત્રિકાલી...’ અહીં તો એમ લેવું છે ને. એક સમયની પયયિવાણું નથી લેવું. અહીં તો આખું લેવું છે. ત્રિકાળી જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. વસ્તુ ત્રિકાળ છે, નિત્ય છે, અવિનાશી પ્રભુ આત્મા છે. આત્મા નવો થતો નથી, આત્મા નાશ પામતો નથી. અને અવિનાશી ભગવાન આત્મા છે એ ત્રિકાળ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. એનું સ્વરૂપ જ્ઞાન છે એમ કહેવું છે. ત્રિકાળી છે પણ એનું સ્વરૂપ જ્ઞાન છે. જાણવું... જાણવું... જાણવું... પ્રજ્ઞાબ્રહ્મ સ્વરૂપ છે. આહાહા..!

‘તેને બહિરાત્મા અજ્ઞાનવશ જાણતો નથી...’ જોયું! આહાહા..! ત્રિકાળી શાશ્વત જ્ઞાનસ્વરૂપ છે એને જાણતો નથી. એના પરિચયમાં તેનામાં આવતો નથી અંદર વસ્તુમાં. આહાહા..! ‘અજ્ઞાનવશ જાણતો નથી અને બાહ્ય ઈન્દ્રિયગોચર પદાર્થો...’ ઈન્દ્રિયગમ્ય જાણવા લાયક પદાર્થો આ માટી, જડ, ધૂળ, શરીર, વાણી, પૈસા, આબરૂ બધું. આહાહા..! ‘જે માત્ર જ્ઞેયરૂપ છે...’ જે માત્ર પરજ્ઞેયરૂપ છે. ‘તેમાં ઈષ્ટ-અનિષ્ટની કલ્પના કરી...’ આ મને ઠીક છે, આ મને અઠીક છે. જાણવાલાયક એ તો છે. જ્ઞેયો છે. જ્ઞાનમાં જાણવા (લાયક જ્ઞેય છે) એના બે ભાગ કેમ પાડ્યા? એ પદાર્થ તો જાણવા લાયક છે. આ જ્ઞાન જાણે પોતામાં રહીને. એને ઠેકાણે જાણવા લાયક પદાર્થના બે ભાગ પાડ્યા તેં કે આ ઈષ્ટ છે અને અનિષ્ટ છે. એ બુદ્ધિ મિથ્યાત્વ અને પાખંડ છે. એ તારા તત્ત્વની તને ખબર નથી. વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

Vitragvani

www.vitragvani.com